

NICOLAE IORGA ȘI SCRIITORII BOTOȘĂNENI

GHEORGHE MEDIAN

Paralel cu activitatea în domeniul istoriei, Nicolae Iorga s-a manifestat și pe plan literar în multiple ipostaze-memorialistic, poet, dramaturg, critic și istoric literar, editor de reviste literare.

Ca editor, el îmbogățește patrimoniul presei literare cu o serie de publicații care s-au bucurat de o largă circulație dintre care amintim „Neamul românesc pentru popor“, „Neamul românesc literar“, „Ramuri“ și „Cuget clar“. În paginile acestor publicații, întâlnim și numele unor botoșăneni, ale căror creații în versuri sau proză, au întrunit acele calități pe care N. Iorga le pretindea unei opere literare: stil curat, claritate, originalitate. Dintre aceștia se remarcă prin prezența repetată în paginile revistelor mai sus menționate cu precădere în „Neamul românesc literar“ și „Cuget clar“ Tiberiu Crudu, Ion Sin Giorgiu și preotul Dumitru Furtună.

Cei trei, deveniți pe parcursul anilor prieteni și colaboratori apropiați ai savantului nu sunt singurii care s-au bucurat de aprecierea lui Nicolae Iorga. Chiar dacă nu au fost publicați în revistele editate de acesta, Mihail Gr. Poslușnicu, Andronic Țăranu, Ion Pillat au atras asupra lor interesul lui N. Iorga. E de menționat în această privință faptul că lucrarea de mari dimensiuni a profesorului botoșănean Mihai Gr. Poslușnicu „Istoria muzicii la români“ apărută în anul 1928 are prefața semnată de N. Iorga – acest lucru fiind cea mai convingătoare recomandare făcută cărții. Cităm această mică prefață. „A strânge laolaltă notițele risipite despre muzica populară, cea bisericească și puțină muzică occidentală de la noi până mai ieri, e o faptă lăudabilă. Căci opera e grea. Pe lângă consultarea atâtor izvoare, trebuie adunarea informației orale, așa de greu accesibilă. D. Mihail Gr. Poslușnicu a avut acel curaj și acea răbdare.

Pentru imensa cantitate de lămuriri cuprinse în acest gros volum, pentru devotamentul cu care l-a strâns, trebuie să-i fim recunoscători“¹.

De aprecierea lui N. Iorga s-a bucurat și Andronic Țăranu, unul dintre animatorii vieții culturale a Botoșanilor în ultimul pătrar al secolului trecut. N. Iorga îl cunoaște personal cu ocazia unei vizite făcute la Botoșani în anul 1908 și impresionat de valoarea documentară a amintirilor acestuia – care trecuse atunci granița celor 70 de ani – îl sfătuiește să le aștearnă pe hârtie și să le publice. Conformându-se sfatului primit, Andronic Țăranu își adună amintirile, trimițând manuscrisul lui N. Iorga, însoțit de o scrisoare în care printre altele nota: „Conform cererii Dvs., vă trimit amintirile mele personale despre Eminescu. Faptele ce le-am descris aici sunt autentice și aş dori ca acest articol, prin recomandățiunea D-voastră să se publice în ziarul „Dimineața“². Nu am putut verifica dacă articolul a apărut în publicația mai sus amintită dar el a fost înserat într-o publicație botoșăneană – „Revista Moldovei“ – din septembrie 1924³ “. Oricum, fără imboldul pe care N. Iorga i l-a dat, bătrânul botoșănean nu ne-ar fi lăsat acele interesante amintiri legate de ultimii ani din viața lui Mihai Eminescu, la Botoșani.

Dintre autorii botoșăneni cel mai adesea întâlniți în revistele editate de N. Iorga îl remarcăm în primul rând pe profesorul Tiberiu Crudu. Acesta scrie în primăvara anului 1907 o lucrare intitulată „Pescuitori în apă tulbure“, în care încearcă să dea o explicație cauzelor care au generat marca răscoală țărănească și o trimite spre a fi publicată în „Neamul românesc“. Din scrisoarea adresată lui Nicolae Iorga, la 7 mai 1907 din Tudora, desprindem câteva fraze... „Negreșit că pescuitorii mei în apă tulbure ce-au pornit în săptămâna patimilor din Tudora, vor fi ajuns cu bine și cu sănătate la căminul Dv., unde înadins erau trimiși spre a fi găzduiți la „Neamul românesc“. Acum nu știu cum vor fi întâmpinați, cum vi s-a părut recomandarea lor față de Dv., cum ați socotit cele ce vorbesc despre „boerii noștri“ cu prilejul răscoalelor de la noi.

Dacă ați citit cumva manuscrisul meu și dacă vi se pare că, măcar părți din el pot intra în rândurile de luptă ale „Neamului românesc“, fără a da o clipă îndărăt, mai opriți-l acolo. Dacă însă „Pescuitorii mei“ sunt prea hărțăgoși, dacă aruncă vorbele prea din gura cortului și un alt leac o nu le găsiți, vă rog a mi-i trimite acasă, pentru a mă învăța și eu a nu mai da drumul în lume unor astfel de

¹ Mihail Gr. Poslușniuc – „Istoria muzicii la români“: București, Editura „Cartea Românească“, 1928.

² Biblioteca Academiei Române, Corespondență N. Iorga, vol. 308, p. 458

³ Andronic Țăranu, „Amintiri despre Eminescu“, în „Revista Moldovei“ An VI, nr. 12/1923, p. 82

„buclucași provinciali“ care nu știu să se înfățișeze înaintea oamenilor, care nu pot să încerce a vorbi, care încă fac mai multă rușine decât cinste“⁴.

Aprecierea lui N. Iorga, fără a fi consemnată undeva, s-a concretizat în publicarea lucrării în mai multe numere din „Neamul românesc pentru popor“ din lunile iunie-octombrie 1907. Ulterior numele lui Tiberiu Crudu va fi întâlnit în mai multe numere ale „Neamului românesc literar“. Dintre lucrările publicate în această revistă amintim ... „Potrivnicilor scrisului nostru de azi“ nr. 7/1909, „O vizită la Liceul din Pomârla“ nr. 30/1910 „Starca învățământului primar prelungit în câteva state din Germania“ nr. 1/1911, „Un sculptor – Teodor Bușcă“ nr. 11/1911, „O scară la Ateneu“ nr. 8 și 9/1912, „Anglia și individualismului“ nr. 11–12/1912.

Lui Nicolae Iorga îi datorăște afirmarea în literatură poetul botoșănean, din păcate prea puțin cunoscut azi, Ion Sin Giorgiu. Descinzând dintr-o ilustră familie botoșăneană – familia Saint Georges – care la începutul secolului nostru locuia în casa lui Manole Iorga, bunicul savantului, Ion Sin Giorgiu, elev al liceului Laurian îl cunoaște pe N. Iorga, în calitate de prieten al familiei sale și oaspete tradițional al familiei Saint-Geroges, de câte ori drumurile îl purtau la Botoșani. Cult, inteligent, înzestrat cu un cert talent literar, tânărul Sin Giorgiu încearcă cu acel curaj specific celor de vârsta sa să valorifice șansa de a se putea dresa direct unui editor spre a-și publica primele sale creații. Nu disperă în fața tăcerii destinatarului, insistând cu îndărătnicie să-și atragă asupra-i atenția lui N. Iorga, așa cum desprindem dintr-o scrisoare trimisă acestuia la 1 februarie 1909:

„Mult stimat domnule Iorga,

Vă rog să mă iertați că îndrăznesc a vă trimite iarăși câte ceva de sub condeiul meu. Îmi place să fiu sincer, căci de mai multe ori cu sinceritatea reușești decât dacă ascunzi adevărul. Sunt elev în clasa a V-a a Liceului Laurian, unde odată D-voastră ați învățat. Din păcate am început să scriu și eu și poate că a publica nu-i tocmai potrivit pentru mine, care sunt prea tânăr, da ce să-i faci, așa-i tinerețea. Această nuvelă a fost citită și de profesul meu de latină, dl. Cosmoc și el însuși mi-a spus că pot să o trimit undeva spre a fi publicată. Îndată m-am gândit la D-voastră, care v-ați arătat întotdeauna așa de bun și de îndatoritor pentru tinerețe și mi-am închipuit că voi putea să-mi văd și eu această nuvelă pe care am scris-o cu toată patima tinereții, cu dorință nemărginită de a produce ceva bun⁵. „Nuvela nu a fost publicată dar insistent, un an mai târziu tânărul licean se adresează din nou lui N. Iorga, rugându-l

⁴ Biblioteca Academiei Române, Corespondență N. Iorga, vol. 95, p. 413

⁵ Idem, vol. 137, p. 94

printr-o scrisoare trimisă din Botoșani la 17 oct. 1910 să-i publice o traducere din germană – „Elegia I-a” din grupul elegiilor romantice a lui Goethe⁶. Nici aceasta nu a întrunit exigențele necesare publicării, ceea ce-l face pe autor să continue asediul. La 3 noiembrie 1911, o nouă misivă lua calea Bucureștilor, conținând o nouă traducere din poezia germană – *Möetcrlink*. Din rândurile de recomandare, adresat lui N. Iorga desprindem faptul că autorul dorea ca „cea dintâi manifestare a muncii mele” să fie publicată cu dedicația „memoriei scumpului și regretatului meu unchi Constantin Stroici” – care a prețuit atât de mult munca și a fost pururi o pildă de cinste și virtute”⁷. Nu găsim publicată în *N.R.L.* această poezie, dar, la câteva luni, poetul era în sfârșit publicat, în aceeași revistă, cu poezia „Castanul” înserată în numărul din 21 aprilie 1911. În aceeași publicație sunt publicate poeziile „Pescarul” – traducere din Goethe în numărul din 2 iunie, „Noapte” și „Liniște” – traducere din Eichendorf, în numerele 41–42 din 28 octombrie și „Baladă scandinavă” în numerele 43/44 din 15 noiembrie – din anul 1912.

În anii următori Ion Sin Giurgiu își continuă colaborarea la „Neamul românesc literar” publicând totodată în revista „Cuget clar”. Dintre poeziile publicate în paginile acestei reviste amintim „Sonet” și „Finis” în nr. 7 și 9 din 1913 și „În munți” și „Colindătorul” în numerele 9 și 12 din anul 1924. Un an mai târziu poetul își scotea volume de debut intitulat „Freamăt” căruia îi vor urma multe alte volume de poezie, teatru și critică literară, demonstrând că încrederea pe care N. Iorga i-a acordat-o nu a fost un lucru gratuit.

Demn de subliniat este faptul, că, timp de peste două decenii, Ion Sin Giurgiu a fost unul dintre cei mai statornici colaboratori ai savantului, ajutându-l în organizarea an de an a cursurilor Universității populare de la Vălenii de Munte și conducând Teatrul „Regina Maria” al Ligii Culturale.

Dintre botoșănenii apropiați lui N. Iorga, atât pe plan literar cât și pe cel al creației științifice îl mai evidențiem pe preotul cărturar Dumitru Furtună. Ca și în cazul celor amintiți mai sus, aprecierea lui N. Iorga n-o găsim în cuvinte, ci în publicarea scrierilor acestuia în revistele pe care le îndruma. E de remarcat că multe din studiile și articolele lui Dumitru Furtună privind viața și opera lui I. Creangă au văzut lumina tiparului în „Neamul românesc” și „Cuget clar”. Remarcăm dintre acestea „Ion Creangă și țărani de astăzi” – *N.R.* pentru popor nr. 1/1915, „Pricepătorii lui Ion Creangă” – *N.R.* pentru popor nr. 9/1916; „Scisori de-ale lui Creangă” – *Neamul românesc literar* nr. 17/1926; „O poveste de la sora lui Ion Creangă” – *Neamul românesc literar* – nr. 18/1926;

⁶ Idem, vol. 164, p.1

⁷ Idem, vol. 183, p. 58

„Ispirescu făcut Creangă“, „Cuget clar“ – nr. 47/1937, „Seminaristul Creangă și firca pricinii“ – „Cuget clar“, nr. 31/1938, „Un muzeu Eminescu. Creangă“ – „Cuget clar“, nr. 3/1939; „Școlița lui Creangă“ – „Cuget clar“, nr. 42/1940; „Ce-l putea aștepta pe Creangă în diaconie“ – „Cuget clar“, nr. 3/1940.

S-a afirmat că Nicolae Iorga n-a promovat valori deosebite în revistele sale. În privința botoșănenilor însă, credem că nu s-a înșelat. Cei publicați au devenit nume cunoscute în epocă. În privința celor pe care nu i-a publicat, a unor dintre ei, a avut intuiția talentului lor, semnalându-l și deschizându-le acestora drumul spre teascurile tipografiilor și spre inimile cititorilor. Semnificative din acest punct de vedere sunt rândurile dedicate lui Ion Pillat, în editorialul „Neamul Românesc literar“ din 12 octombrie 1912, rânduri, dedicate volumului de debut al acestuia – VISARI PAGANE – apărut în același an.

Pentru căldura care străbate aceste rânduri redăm în cele ce urmează conținutul articolului intitulat – „Sfaturi unui tânăr (nume și pentru alți tineri)“.

Trimiterea volumului e o întrebare și e o datorie morală să răspunzi. Mai ales când e întâiul volum al unui începător.

D-I I. Pillat (să-mi îngăduie să scriu așa numele său, ca unul care cunosc bine familia Pilăteștilor, botoșăncean cu care mă și înrudesce) „Pillat“ e o fantoșă franceză urâtă când te gândești din ce rădăcină ar veni numele) e un tânăr foarte inteligent care a citit foarte mult și care declară aceasta în versuri. Multe din ele sunt foarte bune, o samă păcătuiesc prin ceva. Avântul poetic nu lipsește și aceasta poate da prietenilor săi și publicului foarte bune speranțe.

Trei lucruri care-i lipsesc azi în parte sau cu totul, trebuie să le aibă deplin pentru a fi cineva. Le spun de o parte în rânduri asupra cărora ar trebui să se oprească atenția debutantului de azi pe care, din deosebite motive, literare și neliterare, lumea-l primește cu atenție și prietenie.

Să învețe bine românește, vorbind exclusiv această limbă, decât care nu știa alta bătrână cucoană Casandra, mama lui Nicu Pillat și deci străbunica tânărului scriitor. Al doilea, să caute a cunoaște, lăsând la o parte influența de retorică versificată a Francezilor, care nu e totdeauna poezie, viața neamului său; Pilătești după tată, Brătieni după mamă, fără nici un cruciat, îl asigur, între dâșii. Și, al treilea, să trăiască, nu între patru pereți de odaie luxoasă, ci aici, în lume, cu ce e bun și rău întrânsa, să trăiască și să fie absolut sincer față de dânsa și față de sine.

Și atunci va scoate alt volum, în care limba va fi, nu aceea din gramatica învățată ca de un străin, ci aceea din viață, cuprinzând în orice legătură de cuvinte ceva dintr-un suflet frate cu sufletul nostru. Sonoritățile nu vor fi frânt de transpunerea dintr-o metrică și prosodie în alta, ci ele se vor desface de la sine instinctiv, misterios, în clipa neapăratei exprimări a simțirii ce nu se mai

poate opri. Va fi în ele ceva din cântecele cu care de veacuri sunt deprinse urechile noastre și versul, în loc să ne zguduie, cu scrisuri și ieșiri neașteptate, ne va duce nesimțit pe unda lui lagră. Și oamenii bătrâni se vor mișca fără voie de speranțele și necazurile unui tinerel ce pornește pe drumul vieții având sinceritate în ochii lui limpezi.

Uite-se numai dl. Pillat la poezia din numărul de azi a tovarășului său de origine botoșăneană, a rudei sale I. Singorgiu (care din Saint-Georges-ul părintesc a refăcut numele românesc; bun exemplu. Cu mult mai puțină învățătură și un mai slab avânt, cu o tehnică manifest inferioară, el ne mișcă totuși.

Și despre acel volum vom sta de vorbă cu toată considerația cuvenită față de un real talent ce ar merge și pe drumul său firesc”⁸.

Cele câteva considerații asupra relațiilor lui Nicolae Iorga cu scriitorii botoșăneni aruncă încă o lumină asupra strânselor relații pe care acesta le-a avut cu meleagurile natale. Ele sunt doar o părticică din multiplele legături ale marelui savant cu Botoșanii, asupra cărora ne-am aplecat în studii anterioare și pe care le vom aborda în studiile viitoare.

Resumée

L'ouvrage publiée dans ce volume comprend les relations de N. Iorga avec les écrivains de Botoșani.

Ayant comme source d'inspiration la correspondance personnelle du savant, les journaux et les revues rédigées par celui-ci, nous avons sélectionné ses points de vue les plus significatifs concernant les écrivains de Botoșani et leurs ouvrages.

En choisissant les valeurs certaines publiées dans ses périodiques il leur a ouvert la route vers les maisons d'éditions et par ce fait-ci il a contribué à l'émancipation culturelle de la ville de Botoșani.

⁸ Nicolae Iorga, „Sfaturi unui tânăr – (bune și pentru alți tineri)” în „Neamul Românesc Literar”, An V, nr. 41–42, 12 dec. 1912, p. 641–642